Kulturredaktör: Knut Carlqvist (knutc@algonet.se)

Kronika

Riksrättsprocessen i USA:s senat döljer en viktigare strid, skriver Jan Myrdal – den mellan demokrati och republik.

Freden i fröken Lewinskys trosor

Om fröken Lewinsky kallas att vittna inför de församlade gamla männen i Förenta staternas senat och *om* hon då under ed uppger att hon fick orgasm när president Clinton drog fingerpullan på henne i Ovala rummet, *då* blir president Clinton avsatt från sitt ämbete. Ty då har de två enligt den nordamerikanska pettingkulturens definition haft en sexuell relation vilken presidenten under ed förnekat.

Om fröken Lewinsky däremot under ed vittnar att hon ej fick orgasm eller så undertryckte sina märkbara reaktioner att presidenten inte kunde bli medeveten om hennes orgasm, *då* har han enligt samma definition icke begått mened och blir inte avsatt från sitt ämbete.

Den äldre herre hos oss vilken tog till Tio Guds bud och Magna charta för att kräva sin rätt att studera fröken Lewinskys möjliga orgasm skulle för sitt eget bästa omhändertas.

I vår kultur, såväl den nordiska och den sydeuropeiska som den asiatiska, finner vi detta intresse perverst och gubbsjukligt. Ja, den äldre herre hos oss vilken – som kongressens talesman i senatspresentationen – tog till Tio Guds bud och Magna charta för att kräva sin rätt att studera fröken Lewinskys möjliga orgasm skulle för sitt eget bästa omhändertas. Numera skulle han hjälpas med samtalsterapi och piller. Tidigare skulle han låsts in som möjligtvis allmänfarlig.

Inte undra på att det sjukt gubbiga spektaklet i Förenta staternas senat blivit en följetong i Europas och Asiens media.

Men det vi bör inse är att spektaklet blott utgör den yttre form i vilken en verklig politisk strid utkämpas: Ska Förenta staterna vara vad demokraterna (åtminstone sedan Roosevelt) formulerat som *a democracy* – en stat med plebiscitär presidentmakt – eller som republikanerna hävdar *a republic* – en stat styrd på romerskt manér av en "församling gamla män" (senat)?

Det är inte likgiltigt. Ty om Förenta staternas presidenter fört och för brottsliga interventionskrig runt om i världen är kongressen långt mer stridsvillig: Den är fiende till FN, den vill inte ens betala sina skulder till oss andra, den är beredd förklara handelskrig mot Europa, Japan och Kina, den kräver hårdare sanktioner mot Kuba och bestraffning av stater som inte reservationslöst lyder befallningarna från Washington, den kräver upprustning, den söker utvidga krigen i Afrika, Västasien och på Balkan.

Alltså: Världsfreden tycks ha suttit mellan benen på den troslösa fröken Lewinsky. Gick det för henne eller gick det inte för henne?

Men även om president Clinton och med honom presidentmakten faller i Förenta staterna kan det dock åter bli terrorbalansen som räddar oss från ett kongressens oansvariga månadsraseri. Jag är tacksam för att Kina i fjol somras påminde Förenta staterna om att Kina hade kärnvapen och att militära provokationer mot Asien kunde leda till krig och att i ett sådant krig vore Förenta staternas städer inte skyddade som i de två förra världskrigen.

22 januari 1999
JAN MYRDAL

Kan slaget vid Lepanto kvitta?

Är människorna maktlösa inför historiens strukturer? Klas Östman reflekterar över Braudels klassiska studie.

Adolf Hitler finns inte alls med i ett av seklets absolut mest betydelsefulla historieverk, Fernand Braudels *Medelhavet och medelhavsvärlden på Filip II:s tid*. Frågan är ändå om inte Hitlers roll i boken är större än själve Filips.

Historia

Fernand Braudel
Medelhavet och medelhavsvärlden på Filip II:s tid
Övs: **Ingvar Rydberg**
Alhambra, 1998

I början av 1930-talet tänkte sig den unge historieläraren Fernand Braudel att skriva en tämligen traditionell avhandling om Filip II och Spaniens medelhavspolitik under andra halvan av 1500-talet. Den så kallade Annalesskolan inom historieforskningen, starkt påverkad av ämnen som sociologi och geografi, blev dock en allt viktigare inspirationskälla för Braudel, medan åren gick och avhandlingen växte till monumentala proportioner. Fokus ändrades, från Filips inflytande i Medelhavet till Medelhavets inflytande på Filip.

Skildring i tre delar

Braudel delade upp sin skildring i tre delar, enligt ett schema som blev typiskt för Annalesskolan: strukturer, konjunkturer och händelser.

Den första delen är "en nästan orörlig historia" om människan och hennes relation till miljön. Braudel visar bland annat hur Medelhavets öar delar upp dess yta i mindre delhav, med olika navigationsförhållanden och olika slags kusttrakter, samtidigt som vin- och olivodlingen ändå knyter ihop området till en tydlig enhet. Här finns också långa avsnitt om årstidernas växlingar, bergsbyars förhållande till fiskebyar, betesdriften mellan högland och lågland, kort sagt det materiella livets grundvalar.

Avståndens roll

Ovanför denna orörliga, strukturella historia lägger Braudel en annan, konjunkturernas historia, "med långsam men märkbar rytm". Där skildras avståndens roll i Medelhavsområdet – också sjövägen gick allting mycket långsamt – befolkningsutvecklingen, banker och marknader, handel med vete och köp av adelstitlar. Det är alltså en historia om ekonomier och civilisationer, företeeelser som är mycket svåra för en enskild människa att påverka, men som likväl förändras märkbart under en livstid.

Först i den tredje delen av boken, kallad "Händelser, politik och människor", når Braudel fram till det han först hade tänkt sig att börja med, alltså Spaniens kung Filip II och hans politik. De händelser som behandlas där är enligt Braudel bara "turbulenserna på ytan, de skumtäckta vågor historiens tidvatten lyfter upp i sina mäktiga rörelser". Filips stora seger mot det turkiska imperiet i sjöslaget vid Lepanto 1573 är således inte en avgörande vändpunkt i Medelhavets historia, utan egentligen ganska betydelselös.

Händelsehistorien är rikast på mänskligt intresse, menar Braudel, men eftersom den snedvrider perspektiven bör man "stålsätta sig" mot dess "förhäxande lockelser". Filip var fången i ett öde bestämt av strukturer och konjunkturer En seriös historiker bör alltså undersöka dem, inte turbulensen på ytan av historiens ocean.

Braudels projekt går ut på att visa individernas betydelselöshet i historien. Kanske lyckas det inte ens vad gäller 1500-talets Medelhav.

Braudels arbete är viktigt både som enskild intellektuell prestation och som norm för fransk historieforskning. Han blev nämligen snart själv Annalesskolans store ledarfigur och såg till att få sina lärjungar placerade på den ena centrala professuren efter den andra. Idag har lärjungarnas lärjungar tagit över och idealen förändrats, men under många år var det denna bok som alla ambitiösa unga historiker skulle mäta sig mot.

Nu när en översättning äntligen efter 50 år kommit är verket förstås delvis föråldrat, men samtidigt har de litterära kvaliteterna blivit tydligare. Reflektionerna över kreditväsendet i Genua eller slättjordbruket i Andalusien blir rent poetiska när de ingår i en sådan mäktig helhet. *Medelhavet och medelhavsvärlden* har en given plats även på en ganska kort klassikerhylla.

Det är något lurt

Ändå är det till syvende och sist något lurt med alltihop. Braudels projekt går ut på att visa individernas betydelselöshet i historien. Kanske lyckas det inte ens vad gäller 1500-talets Medelhav – analysen är inte alltid genomförd med rigorös logik. Och låt gå för att det finns gränser för vad som är möjligt för enskilda människor att påverka, men varför kalla händelsernas och individernas historia "farlig" och "förhäxande"? Vadan moralismen?

Dessutom blir Braudels benhårda determinism verkligt konstig om man betänker var och när författaren skrev slutmanuset. Under andra världskriget, nämligen, i ett tyskt fångläger utanför Lübeck. Medan Hitler lade under sig hela Europa, förlorade det igen till Sovjet och USA och lämnade efter sig en hel värld fullständigt förändrad. Bara skumtäckta vågor på historiens tidvatten?

Kanske ska man helt enkelt se *Medelhavet och medelhavsvärlden på Filip II:s tid* som en enda stor besvärjelse mot den Adolf Hitler som hade besegrat Frankrike på några få veckor. Braudel hoppades säkert att strukturerna skulle stå pall bättre än den franska armén. Än är det för tidigt att säga om han hade rätt.

KLAS ÖSTMAN

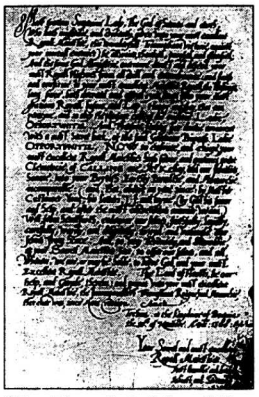

Människans betydelse. *"Må härskarornas Gud vara till vår hjälp och vakt", skrev John Dee till drottning Elizabeth den 10 november 1588, efter den spanska armadans undergång.*

Marika och rättvisan

Justitiemord eller ej? Hur reagerar de inblandade i mediadrevet när motangreppet kommer?

Mediavinkel

Marika Ehrenkrona, som en gång intervjuade obducenten, berättar i Expressen 18/1:

> Per Lindeberg tar i ordentligt, 766 sidor: det är överväldigande – 766 sidor kan ju inte ha fel... Den som inte får ett stipendium från BRÅ har knappast tid att läsa hela boken.

Skulle en erfaren journalist inte orka läsa 766 sidor? Vad hon inte orkar, är att ta reda på om hon möjligen medverkat i ett justitiemord. Det känns jobbigt. Hon *vet* ju inte om Obducenten mördade kvinnan, hon *anar* bara. Och när det börjar gunga *anar* hon att det rör sig om en manlig konspiration för att frita en mördare: "Tänk om det är så att Brottsförebyggande rådet har betalat ut pengar för att bevisa att en mördare inte har begått ett mord."

Tänk om det är så att Expressen har betalat Marika Ehrenkrona för att få en oskyldig fälld?

KLAS HELMUT FASAN